

Նար-Ռոս

Պայքար

6

13

Մի բան, որ սաստիկ դող գցեց Մանեի մարմինը, այդ այն էր, որ իրենց տան դիմացը գտնվող տան պատի և փողոցով անցնող հեռախոսի լարերի վրա լույսի մի շերտ նկատեց: Այդ լույսն ընկնում էր իրենց տան հյուրասենյակի պատուհանից: Մի բույս կանգ առավ ակամա և զգաց, որ ծնկները ծալվում են: Գողե՞ր են մտել արդյոք... ամուսի՞նն է վերադարձել անակնկալ...

Մանեն մայթից անցավ փողոցի մեջտեղը և սաստիկ թուլացած ոտներով սկսեց առաջ գնալ խորդուբորդ սալահատակով, որի երեսն արդեն ծածկվել էր անձրևի ջրերով: Երկյուղով չռած աչքերը մի վայրկյան անգամ չէր հեռացնում լուսավորված պատուհանից, կարծես ուզում էր ստուգել, թե իր ենթադրություններից ո՞րն էր ճիշտ:

Մի տասը-քսան քայլ էր մնում, որ հավասարվեր իրենց տան դռանը, երբ լուսավորված պատուհանի առաջ, որի փեղկերը բոլորովին բաց էին, մարդկային մի ուրվագիծ տեսավ: Ուրվագիծը կանգնած էր անշարժ և լույսի ֆոնի մեջ դրսից նմանում էր չինական ստվերի: Նա նայում էր դեպի դուրս: Կարմրավուն անփայլ մի կրակ վառվում և հանգչում էր նրա բերանին. ըստ երևույթին, ծխախոտ էր ծխում: Մի քանի քայլ էլ առաջ գնալով, նա հանկարծ ճանաչեց պատուհանի մոտ կանգնած ուրվագիծը: Սկզբում շունչ առավ սաստիկ թեթևացած, հետո կատաղի մի գայրույթ լարեց նրա թուլացած մկանունքները: Նորից արագացրեց

քայլերը և այն վայրկյանին, երբ դու անաշ սալահատակից մայթն էր
բարձրանում, պատուհանի առաջ կանգնած սովերը, ըստ երևույթին, տեսավ
նրան և իր ամբողջ իրանով ներքև, դեպի փողոց խոնարհվեց:

Մանե՞... այդ դու ե՞ս, շունչով կանչեց Վահանը երկրորդ հարկի
բարձրությունից:

Մանեն չպատասխանեց, շղային արագությամբ գրպանից հանեց բանալին,
դուռը բաց արեց, մտավ և բարձրացավ վերև միջանցքի իրեն ծանոթ մութ
սանդուղքով:

Հյուրասենյակի դուռը նրա առաջ բաց արեց Վահանը՝ սիգարը բերանին:

Մանեն մտավ և գլխից թոցրեց անձրևից թրջված շալը:

Վահանը, շատ հանգիստ, դուռը փակեց և լավ նայեց քրոջը: Քրտինքը խոշոր
կաթիլներով գլորվում են Մանեի կարմրատակած այտերի վրայով. մազերը
խճճվել և կպել էին քրտնած ճակատին. նա հագիվ էր շունչ քաշում: Բաց
պատուհանից սկսել էր սառը քամի փչել: Վահանը մոտեցավ և ծածկեց
փեղկերը: Նրա բոլոր շարժումների մեջ նկատվում էր մի առանձին հանդարտ
զգուշություն:

Ջգուշացիր, չնրսես, ասաց նա: Գնա շորերդ փոխիր:

Մանեն ատելությամբ լի աչքերը փայլեցրեց նրա վրա, ուզում էր հեռանալ դեպի
իր սենյակը, բայց հանկարծ կանգ առավ և նայեց եղբորը:

Թե՞ այս գիշեր գնում էիր գյուղ, ասաց նա:

Գնում էի, բայց էլ չգնացի: Կայարանից ետ դարձա:

Ինչո՞ւ:

Բաղամյանի հետ խոսելու:

Վահանը նստեց և, գլուխը բարձրացնելով, ծուխը բաց թողեց բերանից դեպի առաստաղը:

Մանեն նայում էր նրա անվրդով դեմքին և զգում էր, որ ձեռքերն ու շրթունքները նորից սկսում են դողալ անգոր զայրույթից:

Հետո՞, հարցրեց նա:

Հետո... գնացի և խոսեցի: Խոսելուց հետո գնացի հյուրանոց, ճամպրուկս թողի և եկա քեզ մոտ, որովհետև առավոտյան գնացքով անպատճառ պիտի գնամ, այնպես որ այլևս ժամանակ չէի ունենա քեզ տեսնելու, իսկ քեզ տեսնել անպատճառ ուզում էի: Չանգակը մի-երկու անգամ քաշեցի, դուռը բաց չարին: Տեսա, որ ոչ մի տեղ ճրագ չկա և մտածեցի, որ ամենքդ քնած եք արդեն: Մտա բակի դռնից, ծառային զարթեցրի, և նա ներս բերեց ինձ: Մտա ննջարանդ, որ զարթեցնեմ քեզ, չկայիր:՞ Գրեթե երկու ժամ է, որ սպասում եմ քեզ: Այսպիսի պատիժ կյանքումս չեմ կրել: Քունս շան պես տանում էր, բայց զսպում էի ինձ: Տերը բարի տա Եղիա մարգարեին. լուսամուտի առաջ կանգնած ականջ էի դնում նրա կառքի գոռգոռոցին և մտածում՝ «բախտավո՛ր մարդ. դու այդտեղ վերևը զբոսնում և ձիերիդ պայտերի տակից հուր ու կայծակ ես թափում, բայց իսկի մտածո՞ւմ ես, թե այստեղ այս մժղուկների աշխարհում ի՞նչ ահավոր դրամաներ են կատարվում...»: Մի քիչ էլ որ ուշանայիր, պիտի գայի քո հետևից:

Ո՞ր, հարցրեց Մանեն զարմանքով:

Բաղամյանի տուն:

Մանեն ցնցվեց:

Դու ի՞նչ գիտեիր, թե ես նրա մոտ էի:

Վահանը ուտերը թոթվեց:

Ուրիշ ո՞րտեղ կարող էիր լինել: Երբ որ տեսա տանը չես, իսկույն հիշեցի այսօրվա մեր խոսակցությունը: Դու նրան վիրավորել էիր, այդ պատճառով չէիր կարող չզնայ ներողություն խնդրելու:

Մանեն ետուետ գնաց պաշարված մի տեսակ սնահավատ երկյուղով այն սրատեսության վերաբերմամբ, որ ցույց էր տալիս Վահանը: Կարճ ժամանակ նա նայում էր եղբորը վերին աստիճանի ապշած, հետո հանկարծ առաջ նետվեց և շնչաց գայրութից դողացող ձայնով.

Լսիր... Ուրեմն դու լրտեսո՞ւմ էիր... Ուրեմն դեռ չէի՞ր գնացել... թաքնվե՞լ էիր այնտեղ... լսո՞ւմ էիր մեր խոսակցությունը...

Վահանն ուզեց ծաղրել, բայց, տեսնելով քրոջ զսպած գայրութից փայլող աչքերը, զսպեց իրեն և ասաց տարակուսանքով.

Ի՞նչ ես ասում, չեմ հասկանում: Ես ի՞նչ գիտեի, թե դու այնտեղ ես, որ թաքնվեի և լրտեսեի:

Հապա ո՞րտեղից գիտես, թե ես գնացել էի ներողություն խնդրելու: Այս րոպեիս, դու կրկնեցիր ճիշտ նույն բառերը, ինչ որ ես ասացի Բաղամյանին: Ո՞րտեղից, ինչի՞ց գիտեիր այդ:

Ասացի, որ մեր այսօրվա խոսակցությունից, այս անգամ արդեն ծիծաղեց Վահանը: Եվ այդ բանը պետք է վերագրես իմ հոգեբանական հոտառությանը, և ոչ թե լրտեսական ընդունակության, որ ես չունիմ: Եվ ի՞նչ կարիք կա լրտեսելու, քանի որ ինքդ ոչինչ չես ծածկում և ամեն բան խոստովանում ես ինձ, չնայելով որ... խիստ չարացած ես ինձ վրա: Ասենք՝ ծածկելու ընդունակ էլ չես, որովհետև չափազանց անկեղծ ես: Բնավորությունդ այն մարդկանց բնավորությունից է, որոնք մարդ սպանելուց հետո, փոխանակ փախչելու, գնում են ոստիկանատուն և ասում ուղղակի. «Ես մարդ սպանեցի, բռնեցեք ինձ»: Այս գիշեր իմ այստեղ գալը և քո այնտեղ գնալը պատահական մի զուգադիպություն է, և ոչ թե ես առաջուց գիտեի, թե դու այնտեղ պիտի լինիս, և երկաթուղու կայարանից ետ դարձա հատկապես քեզ լրտեսելու համար, ինչպես, երևի, կարծում ես դու: Լրտեսել... Ո՞րտեղից հնարեցիր, չեմ հասկանում: Փառք աստծու, դու տեսար և նույնիսկ հանդիմանում էիր ինձ, որ ես անտարբեր եմ և հենց սկզբից չէի ուզում խառնվել այս գործին: Եվ այդպես էլ պիտի հեռանայի և հեռանում էի, բայց կայարան գնալիս մտածեցի, որ այսքան անտարբերություն արդեն դատապարտելի է, մանավանդ այն բանից հետո, որ անցյալ օրն ինքդ էիր խնդրում ինձ, որ ազատեմ

քեզ այդ անդունդից: Մասամբ, խիղճս հանգստացնելու և մասամբ եղբայրական պարտքս կատարելու համար ետ դարձա և ուղղակի գնացի Բաղամյանի մոտ: Առաջարկեցի, որ ձեռք վերցնի քեզնից: Ուրիշ ի՞նչ կարող էի անել: Նա վիրավորվեց և վիրավորեց ինձ: Ասաց, որ ես իրավունք չունիմ խառնվելու այս գործին: Շատ ճիշտ նկատողություն: Ես լինեի նրա տեղը, նույնը կպատասխանեի: Այսպես, թե այնպես, կյանքիս մեջ առաջին անգամ ուզեցի ղեկավարվել զգացմանս թելադրանքով և... քիթս ջարդեցի: Բայց մի անգամ որ խրվել եմ այս ցեխի մեջ, ուզում եմ մինչև վերջ խրվել և այնպես հեռանալ: Լսիր ինչ եմ ասում:

Վահանք վեր կացավ և մոտեցավ քրոջը:

Ինչքան էլ որ դու բնավորությանդ համաձայն հետևողաբար ես վարվել, ասաց նա լրջորեն, նախ չհավատալով այն նամակին, հետո վռնդելով նրան, հետո գղջալով, որ այդպես խիստ ես վարվել, այնուամենայնիվ, չէի կարծում, և չէի կարող կարծել, թե այդպես շուտ և առանց դրությունդ կշռադատելու, առանց հետևանքների մասին մտածելու, առանց նույնիսկ կասկածներդ ստուգելու, վեր կկենաս և կգնաս նրա մոտ, այն էլ... գիշերով: Եթե այդ բանը վճռել ես անել և արդեն արել ես, կնշանակի՝ այլևս այն Մանեն չես, որ անցյալ օր առաջս չոքած աղերսում էր, որ փրկեմ իր պատիվը... Այդպե՛ս է, թե ոչ:

Մանեն սաստիկ գունատվեց և զգաց, որ լեզուն ցամաքում է բերանում:

Ի՞նչ ես ուզում դրանով ասել, շնջաց նա:

Հասկացիր, էլի՛, ինչ որ ուզում եմ ասել...

Մանեն եղունգները ցցեց ձեռքերի ավերի մեջ, ուսերը սաստիկ վեր քաշեց, ներքին շրթունքը ձախ կողմից առավ ատամների մեջ, ընկավ բազկաթոռի վրա և սկսեց հեծկլտալ ջղայնական ուժգին ցնցումներով:

Անխի՛ղճ... անաստվա՛ծ, մի՞թե կարելի է այդպես վիրավորել, արտասանեց նա հեծկլտանքի միջից:

Վահանը կարճ ժամանակ նայում էր նրան լուռ, հետո հանգիստ տարակուսանքով թոթվեց ուսերը, սիգարը բերանը դրեց, ձեռքերը կոխեց գրպանները և հեռացավ դեպի լուսամուտը:

Ես մեղավոր չեմ, ասաց նա ապակու միջից նայելով դեպի դուրս: Ինքդ ես առիթ տալիս այդպիսի կասկածների: Կեսգիշերին և ծածուկ գնալ...

Լռի՛ր, աղաղակեց Մանեն, վեր թռչելով տեղից: Ինչպե՛ս դու համարձակվում ես... ինչպես ես համարձակվո՛ւմ... Եղբայրս ես, այո՛, դժբախտաբար. բայց մի որոշ սահման կա, որից դենն անցնելու իրավունք չունի՛ս... չե՛մ թույլ տա, թեկուզ եղբայրս չէ, աստվածս էլ լինես... Լսո՞ւմ ես...

Վահանը վախեցած նայեց դռներին, ոտների ծայրերի վրա արագորեն մոտեցավ քրոջը և շնչաց.

Անմի՛տ, ի՞նչ ես բղավում: Ուզում ես ամբողջ տունը ոտի՞ կանգնեցնել: Փառք աստծու, այնպես գնացել և եկել ես, որ ոչ ոք չի ինացել, հիմա...

Ես ոչ-որից չեմ վախենում... հասկանո՞ւմ ես, ոչ-որից, շարունակեց աղաղակել Մանեն կատաղած: Եթե մի բան կա, որից ես վախենում եմ, այդ իմ խիղճն է միայն, իսկ խիղճս այս բռպեին այնպես հանգիստ է, ինչպես, աստված տա, քոնր հանգիստ լինի... Մանե, ի սեր աստծու...

Լռի՛ր, լռի՛ր... Ես իրավունք չեմ տալիս քեզ խոսելու... Ավելի լավ է, ինքս իմ բերանով կհայտնեմ բոլորին, ամբողջ աշխարհին, թե որտեղ էի, քան թե թույլ կտամ քեզ, որ ա՛յդ եղանակով խոսես ինձ հետ... Ես ոչ-որից չեմ վախենում... լսո՞ւմ ես, չե՛մ վախենում, չե՛մ վախենում...

Տեսնելով որ իր հորդորներն ավելի են գրգռում քրոջը, Վահանը խոհեմություն համարեց լռել, հեռացավ նորից դեպի պատուհանը և բաց արավ մի փեղկը: Դրսից ներս թափանցեց հեղեղի շրփշրփոցը և քամու ուժգին մի հոսանք անձրևի խոշոր կաթիլներ շարտեց նրա երեսին ցնցուղի պես: նա շտապեց փակել փեղկը, և շրփշրփոցը խլացավ:

Ի՞նչ ես ուզում ինձնից: Ինչո՞ւ ինձ այսպես տանջում, շարժարում ես, շարունակեց Մանեն: Մի ամիս չկա, որ այստեղ ես, և բոլոր արյունս տակնուվրա ես անում գրեթե ամեն օր: Ես կարոտ մնացի մի լուրջ, մի ջերմ, մի սրտացավ խոսքի: Շարունակ ծաղր ու հեզնանք, երբ ես լուրջ խորհրդի էի կարոտ, շարունակ անտարբերություն ու չեզոքություն, երբ ես կարոտ էի եղբայրական ջերմ սիրո և հոգացողության. իսկ այժմ անտեղի և անտանելի միջամտություն, երբ ես ասում եմ քեզ և... զգվում քեզնից: Այո՛, ասում և զգվում, որովհետև ապացուցեցիր, որ ուրիշ բանի արժանի չես: Պարզ մարդ ես, ինչո՞ւ պարզը չես ասում. կայարանից վերադարձել ես ո՛չ թե նրա համար, որ եղբայրական պարտքդ կատարես և խիղճդ հանգստացնես, այլ նրա՛ համար, որ հարյուր, մի ողորմելի՛ հարյուր ֆրանկիդ պարտքը սաղացնես...

Այդ խո նա ասաց, նկատեց Վահանը, դիտելով, թե ինչպես անձրևի կաթիլները ջրային ցանցեր են կազմում պատուհանի ապակիների վրա և արագորեն թորում ներքև:

Այդ ես էլ եմ ասում, որովհետև տեսա, թե ինչ մարդ ես դու: Մինչև անգամ քիչ մնաց, որ նա... թքեր քո երեսին, և դու... ոչինչ... որովհետև հարյուր ֆրանկդ նաղդացրիր: Ամո՛թ քեզ:

Վահանը հանգիստ դարձավ և ժպտալով նայեց քրոջ հուզմունքից վատվող աչքերին:

Իսկ խուրդա-փարաների օղային ճանապարհորդությունը, հարցրեց նա: Իսկ ապտա՞կը: Չէ՞ որ նա ինձ ապտակ էլ տվեց, իսկական ապտակ: Կամ, գուցե, մոռացե՞լ է քեզ իր այդ քաջությունն էլ հայտնել:

Մանեն զգվանքով ու ասելությանբ նայեց եղբոր ծիծաղից դողդողացող կախ ընկած կզակին և, առանց այլևս մի խոսք անգամ արտասանելու, դիմեց դեպի իր սենյակը, բայց կիսաճանապարհին կանգ առավ հանկարծ և դառավ դեպի Վահանը.

Նպատակդ ի՞նչ է, որ այս կեսգիշերին եկել ես ինձ մոտ, հարցրեց նա այս անգամ հանգիստ խստությամբ:

Նպատակ...

Վահանը նայեց սիգարի ծայրին, և նրա դեմքը լուրջ արտահայտություն ստացավ:

Ահա թե ինչ էր նպատակ: Կարող ես ինձ ատել, զզվել ինձնից, բայց, խնդրում եմ, լսիր ինձ հանգիստ, որովհետև այս բոլորին ամենևին տրամադիր չեմ կատակ անելու: Կայարան գնալիս ես լուրջ կերպով կշռադատեցի դրությունդ և տեսա, որ, հիրավի, շատ վտանգավոր ճանապարհի վրա ես: Եթե քո այդ տրագիկական սիրո մեջ կա մեկը, որ չարաչար պիտի տուժի, մտածում էի ես և այս բոլորին էլ նույնն եմ մտածում, այդ ոչ ամուսինդ կլինի և ոչ Բադամյանը, այլ դու և միմիայն դու: Եվ ոչ-ոք չի պատժիլ քեզ այնպես խիստ, ինչպես դու ինքդ քեզ, որովհետև, ինչպես առաջ էլ ասացի, դու այն բնավորություններիցն ես, որոնց դատավորն ամենից առաջ իրենք են լինում և ամենախիստ, ամենաանողոր դատավորը: Բադամյանին չսիրել չես կարող, քանի որ մի անգամ արդեն սիրել ես, այդպես է երևում, իսկ ամուսնուդ դավաճանել առավել ևս չես կարող, քանի որ այդպես է քո տարօրինակ խառնուրդը: Եվ ահա պատրաստ է այն տրագեդիան, որի ցավալի վախճանը պարզ է: Մի կողմից սեր, մյուս կողմից պարսքի ստոիկյան գիտակցություն: Պայքարը հեշտ չէ: Եվ հաղթանակը ո՛ր կողմն էլ լինի, մեջտեղ ճխլվողը դու պիտի լինիս: Փրկություն չկա քեզ համար ո՛չ մի դեպքում: Այս խորհրդածություններն էին անցնում գլխովս, երբ գնում էի կայարան: Եվ երբ պարզորեն պատկերացրի քեզ սպասող վախճանը, զղջացի, որ իմ քույրն ես, իմ հարազատը և ահագին մեղք պիտի լինիմ բարձաժ խղճիս վրա, եթե քեզ թողնեմ մենակ և գործ չդնեմ ինձնից կախված ամեն միջոց այդ վախճանը քեզնից հեռացնելու համար: Այդ պատճառով ետ դարձա և հարկ համարեցի նախ գնալ Բադամյանի մոտ: Դժբախտաբար, մենք չկարողացանք հասկացնել իրար: Իմ միջամտությունը նա ընդունեց իբրև անձնական վիրավորանք: Նրա մեջ խոսեց ավելի վիպասանը և հրապարակախոսը, քան թե կյանքի մարդը: Նա համառեց: Իսկ ես թեև բնավերությամբ ամենևին համառ չեմ, բայց երբ համառի եմ հանդիպում, նրանից ավելի համառ եմ դառնում: Ազնիվ խոսք եմ ասում քեզ. այդ միջոցին հարյուր ֆրանկի մասին այնքան էի մտածում, որքան այս բոլորին դու մտածում ես, թե պատուասների մեջ կա՞րողյոք դրամի գաղափարը: Հարյուր ֆրանկի պատմությունը մեջ ընկավ բոլորովին պատահական կերպով: Նա պինդ

բոնեց այդ միջադեպից և իսկույն վճարեց իր պարտքը հոգեբանական այն պարզ հասկանալի պատճառով, որ կատարյալ անկախ և ազատ ախոյան հանդիսանա իմ դեմ և մասամբ էլ նվաստացրած լինի ինձ իր առաջ: Այդպես է մարդկային բնավորությունը. պարտքը վճարելիս մարդ միշտ կարծում է, թե ինքն ավելի մեծահոգի և ազնիվ է, քան թե նա, ումից որ պարտք է վերցրել: Ես ինձ նվաստացած չգգացի, իհարկե: Իսկ երբ մանր դրամները շարտեց, քիչ մնաց, որ ինքս ինձ կորցնեի, և լավ է, որ չկորցրի, որովհետև այս բոլորին նա հիվանդանոցումը կլինեի, իսկ ես ոստիկանատանը: Ինչ վերաբերում է այն բանին, որ ուզում էր անկախ և ազատ ախոյան հանդիսանալ, այդ էլ միտք չունեի. որովհետև ես նրա մոտ գնացել էի ամենաբարի մտադրություններով և ոչ մի առիթ չտվի, որ հակառակը կարծեր: Ինչևիցե: Նրա մոտ գնալս ապարդյուն անցավ: Մնում էր մի ուրիշ ելք:

Դու չափազանց երկար ես խոսում և կրկնում ևս միևնույնը, ընդհատեց նրան Մանեն սառնորեն: Կարճ կտրիր՝ ի՞նչ ես ուզում:

Այ, ասում եմ: Մնում էր մի ուրիշ ելք, ա՛յն, որ գայի քեզ մոտ, պարզեի քեզ քո դրությունը և նորից խնդրեի, որ գայիր այս ամառ գյուղը տանեի քեզ, որովհետև, ինչպես այսօր էլ ասացի, քո այդ սերը ժամանակավոր մի հիվանդություն է, որ առաջացել է, անշուշտ, մենակությունից, պարապությունից, ձանձրույթից, և այդ հիվանդությունից բժշկվելու ամենալավ դարմանն այն կլինի, որ առժամանակ հեռու լինիս Բաղամյանից, նոր անձեր, նոր բաներ տեսնես, նոր տպավորություններ ստանաս: Մինչև անգամ ես կարող էի տանել քեզ արտասահման, եթե... Բայց, իսկույն վրա բերեց Վահանը, տեսնելով, որ Մանեն անհամբեր դժկամության նշաններ է ցույց տալիս, այդպիսի բան այլևս չեմ առաջարկում քեզ, որովհետև այն բոլորից, որ եկա տեսա տանը չես, այդ բոլորից թողեցի մտադրությունս, որովհետև զգացի, իսկ այժմ համոզվում եմ, որ արդեն ուշ է...

Դարձյա՞լ... դարձյա՞լ ուզում ես ինձ վիրավորել, բացականչեց Մանեն նորից հուզվելով:

Ներողություն, ներիր խնդրում եմ, շտապով վրա բերեց Վահանը: Ես այն չէի ուզում ասել, ինչ որ դու ես կարծում: Ես լիովին հավատում եմ, որ դու մաքուր ես

մնացել...

Լռի՛ր, լռի՛ր, անխի՛ղճ մարդ, աղաղակեց Մանենն ձեռքերի մատները հյուսելով իրար մեջ, և նրա աչքերի մեջ ցոլացին հուսահատ անգործության արցունքի կաթիլներ: Ո՞վ է քեզ իրավունք տվել, որ խոսում ես իմ մաքրության մասին... Ուզում ես, որ ես հանգիստ լսեմ քեզ, մինչդեռ ամեն բույս, ամեն վայրկյան գրգռում ես ինձ, կոպիտ կերպով շոշափում ես ամենամվիրական զգացումներս, խոսում ես այնպիսի բաների մասին, որոնց վերաբերմամբ չէի կամենալ հաշիվ տալ ո՛չ-որքի... Մի անգամ գլուխս քարովը տվի և խնդրեցի, որ օգնես ինձ: Այժմ չե՛ն ուզում... Լսո՞ւմ ես, չեմ ուզում: Ազատիր ինձ քո հոգացողությունից... Խնդրում եմ ազատիր, աղաչում եմ, ազատիր և, եթե կարելի է, մոռացիր իմ գոյությունն անգամ...

Չարմա՛ցք, զարմա՛ցք, արտասանեց Վահանը ուները թոթվելով: Նա մոտեցավ սեղանին, հանգած սիգարը ձգեց մոխրամանի մեջ, նայեց ժամացույցին և առավ գլխարկը: Ազատում եմ քեզ իմ հոգացողությունից և գնում եմ: Ինձ մնում է միայն ասել այն, ինչ որ ասացի Բաղամյանին, ես կատարեցի իմ պարտքը: Բարի գիշեր:

Նախասենյակում վերարկուն հագնելիս հարցրեց.

Դուռը կողպեքով չե՞ք կողպում գիշերները:

Մանենն դուրս գնաց նախասենյակ և լուռ սպասում էր, մինչև որ Վահանը տնքտնքալով հագավ իր նեղ վերարկուն և հետևից ձիգ տվեց ներքև, որ մեջքի վրա գոյացած ծալքերը նստեն: Հետո եղբոր հետևից իջավ մինչև փողոցի դուռը: Վահանը բաց արեց դուռը և կանգ առավ ակամա:

Փողոցի մեջտեղով, փշշալով ու վշշալով, մի ամբողջ գետ էր վազում հեղեղի ջրերից գոյացած: Երկինքը սկսել էր պարզվել արևմուտքում, որտեղ արդեն երևում էին աստղերը մաքուր ու շողշողուն: Քամին գորշագույն ամպերը քշում էր դեպի արևելք, որտեղ երկինքը փայլատակում էր դեռ, սակայն որոտի ձայն այլևս չէր լսվում: Անձրևն այժմ մաղում էր միայն և, ըստ երևույթին, կտրվելու վրա էր: Մաքրված օդի մեջ զգացվում էր մի հաճելի ցուրտ թարմություն:

Այս ջրերից անցնելը խաթա է. կոշիկներս թուլուխ պիտի դառնան, ասաց Վահանը, կոացավ, տնքտնքալով ետ ծալեց անդրավարտիքի տոտերը, վերարկուի օձիքը վեր քաշեց և ապա ցած թողեց ծղոտն գլխարկի շրջապատը հովանոցի ձևով: Դե՛հ, մնաս բարյավ. առավոտվա գնացքով գնում եմ անպատճառ:

Գնաս բարյավ, արտասանեց Մանեն և ակամա առավ եղբոր պարզած ձեռքը:

Վահանը նայեց նրա սառն դեմքին և ժպտաց դառնորեն:

Շատ հիմար կերպով ենք բաժանվում, չէ՞, ասաց նա:

Քույրը ոչ մի խոսք չպատասխանեց:

Ափսո՛ւ, ակամա դուրս թռավ Վահանի բերանից: Ի՛նչպես ընդունեցիր և ի՛նչպես ես ճանապարհ դնում... Ա՛յ թե որտեղ է ասված՝ «Շատ մի սիրիր, ատել կա»: Բայց մի մոռանար մյուս դարձվածքը՝ «Շատ մի ատիր, սիրել կա»...

Ինչևիցե: Աստված վերջը բարի անի... Այս անձրևը լավ է: Ես վախենում էի, թե կարկուտ կգա: Անցած տարի խաղողիս կեսը փչացրեց անտերը: Դե՛հ, մնաս բարյավ: Շուտ փակիր դուռը, օդը գով է, քրտնած էիր, կմրսես:

Եվ Վահանը դուրս գնաց:

Մանեն դուռը փակեց:

Գիշերվա մի ժամին Բաղամյանը զարթնեց անկողնում և զգաց, որ մրսում է: Ամբողջ մարմնի մեջ ինչ-որ անհանգստացնող թմբիր էր զգում. բոլոր ոսկորները, մանավանդ սրունքների մեջ, մղմղում էին և կտրատվում: Հիշեց, որ այդ գիշեր Մանեին ճանապարհ դնելուց հետո տուն դառնալիս այն աստիճան թրջվել էր անձրևից և քրտնել, որ հազիվ էր կարողացել շորերը հանել անկողին մտնելու համար, հետո վեր էր կացել և բաց արել լուսամուտը, որովհետև ննջարանում սաստիկ տոթ էր կանգնած: Լուսամուտն այդպես էլ բաց էր մնացել, և նրան թվում էր, թե այժմ այդտեղից ցուրտ քամի է փչում, բայց նա սաստիկ ալարում էր վեր կենալ և լուսամուտը փակել: Նա կոլովեց վերնակի մեջ, ծնկները պինդ ծալեց սրունքների մեջ զգացած մղմիղը հանգստացնելու համար և նորից քնեց:

Բայց այս անգամ շատ անհանգիստ էր նրա քունը: Նրան թվում էր, թե քնած չէ, վեր է կացել, ուզում է փակել լուսամուտը, բայց չի կարողանում, փեղկերը կպել են պատին, իսկ դրսից ցուրտ քամի է փչում, այն աստիճան ցուրտ, որ նրա ատամները զարկվում են իրար: Նա դառնում է, որ գնա նորից պառկի, բայց հանկարծ կանգ է առնում. նրա առաջ կանգնած է Վահանը իր հսկայական մարմնով և ասում է՝ «Ռ՞ր եք գնում»: Արյունը խփում է նրա գլխին, և նրան թվում է, թե հանկարծ կրակի բոցեր են պատում իր մարմինը: Տնցողաբար բարձրացնում է ձեռքը, որ ապտակ տա նրա չաղ թշին, բայց մեկ էլ տեսնում է, որ իր առաջ կանգնած է ոչ թե Վահանը, այլ Մանեն ձեռքերի ափերը քունքերին դրած և շնչում է սաստիկ չռած աչքերով՝ «Բաղամյան, մի՞թե այդ դուք եք... դո՞ւք...»: Բաղամյանը ետուետ է գնում, զարկվում է լուսամուտի տախտակին, և ցուրտը սառույց է կտրում նրա մեջքը:

Բաղամյանը շուտ եկավ մյուս կողքի վրա և տնքաց ողնաշարի մեջ զգացած ցավից: Նա բաց արեց աչքերը և տեսավ, որ արդեն լուսացել է:

Գիշերվա հեղեղից հետո առավոտը հիանալի էր: Ննջարանը ողողված էր արևի ջերմ ճառագայթներով: Բաց լուսամուտից երևում էր մաքուր երկինքը փիրուզի պես բաց կապույտ ու անփայլ: Մեղանի վրա ճկճկում էր ծոցի ժամացույցը: Դուրսը, լուսամուտի տակ, մածուն ծախող վրացի գյուղացին բղավում էր՝ «Մածո՞նի, մածո՞նի...»:

Բաղամյանը վեր կացավ անկողնից շատ վատ տրամադրության մեջ: Պարզապես զգում էր, որ հիվանդ է: Մարմինը սարսռում էր. ծնկները ծավվում էին. գլուխը կապարի ծանրություն էր ստացել. աչքերի կապիճների և քունքերի մեջ երբեմնակի սուր ցավ էր զգում, գիշերը կիսաքուն անցկացրած արքած մարդու նման. թվում էր, թե ողնաշարը կորացել ու փետացել է և չի կարողանում շտկել, երբեմն-երբեմն շունչը կտրվում էր թիկունքի մեջ զգացած ծակոցներից:

Բայց և այնպես սովորական ժամին գնաց խմբագրատուն: Ամեն անգամ, որ խոնարհվում էր այս կամ այն հողվածի կամ թղթակցության մեջ որևէ բառ կամ նախադասություն ջնջելու կամ փոփոխելու համար, նրան թվում էր, թե գանգի մեջ ուղեղի տեղ ընկած է արճճի մի գանգված, որ ծանրորեն դիպչում է ճակատին և գլուխը քաշում է ներքև:

Մի կերպ վերջացնելով աշխատանքը, տուն դարձավ: Ախորժակն այնպես կապվել էր, որ հացի մի պատառ անգամ չառավ բերանը: Նրա ամբողջ մարմինը ձգտում էր դեպի անկողին, բայց նա կարեվոր ջանք էր գործ դնում չպատկելու, որովհետև կանխագգում էր, որ եթե պատկի, այլևս չպիտի կարողանա վեր կենալ:

Մինչդեռ նա ուզում էր գնալ Մանեի մոտ, ուզում էր ասել նրան, որ գիշերվա իր վարմունքի գիտակցությունը սպանում է իրեն, որ այդ գիտակցության պատճառած անտանելի տանջանքից իրեն ազատել կարող է միայն նրա ներումն ու մոռացումը: Ներել և մոռանալ այդ է փափագում միայն, փափագում է իր ամբողջ էությանը, իր հոգու ամբողջ գործությամբ:

Այդ մտադրությամբ երեկոյան դեմ դուրս եկավ տնից: Բաղաքի փողոցները կամաց-կամաց լցվում էին ամառվա երեկոներին հատուկ ժխորով: Ամեն մի սուր ձայն, կառքի ամեն մի դղրդոց անտանելի ցավ էր պատճառում նրա հիվանդ ջղերին: Նա կանգ առավ տրամվայի կայարանում, սպասելով վագոնին, երբ հանկարծ առաջովը սլացող կառքերից մեկը գրավեց նրա ուշադրությունը: Այդ կառքի մեջ նստած էր Մանեի ամուսինը Սանթրոսյանը ժոկեի գլխարկով և երկարաճիտ կոշիկներով: Բաղամյանը ձեռքը մեքենայաբար տարավ դեպի գլխարկը, բայց Սանթրոսյանն ըստ երևույթին, չտեսավ նրան, և կառքը սլացավ անցավ:

Երկար ժամանակ Բաղամյանը նայում էր կառքի հետևից տեղնուտեղը քարացած, մինչև որ կառքը չքացավ նրա աչքից. հետո մեքենայաբար նստեց հենց այնտեղ դրված երկայն նստարանի վրա, մի հաստ կնոջ կողքին, և չտեսավ տրամվայի վագոնը, որ եկավ մի-երկու րոպե կանգնեց կայարանում և, հաստ կնոջն ու մի քանի ուրիշ նստողներ ընդունելուց հետո, շարունակեց ճանապարհը գանգակը գրնգրնգացնելով:

Սանթրոսյանի հանդիպումն այն աստիճան անակնկալ էր նրա համար, որ նա հարց տվեց իրեն, թե դա մի պատրանք չէ՞ր արդյոք, կառքի մեջ նստած մարդն արդյոք Սանթրոսյա՞նն էր, թե նրան նման օտար մի մարդ: Երբ անակնկալի առաջին գորեղ տպավորությունն անցավ, նա տեսավ, որ այդտեղ զարմանալի ոչինչ չկար. մարդը կորած չէր, երկարատև բացակայությունից հետո՝

այսօր-վաղը գալու էր, և ահա եկել է... Բայց ե՞րբ է եկել, երեկ գիշե՞ր, թե՞ այս առավոտ... թե՞ հենց նոր է գալիս: Բաղամյանը շտապով հանեց ժամացույցը և նայեց. ժամը վեցին մոտ էր: Երկար ժամանակ նա աշխատում էր հիշել, թե այդ ժամին երկաթուղու որևէ գնացք արդյոք ժամանո՞ւմ է Թիֆլիս. հետո վեր կացավ և դիմեց մոտիկ կանգնած մի ոստիկանի: Ոստիկանը չգիտեր: Վերջը մի կատապանից ինացավ, որ այդ ժամին ոչ մի գնացք չի ժամանում: Ուրեմն Մանթրոսյանն եկել է կամ երեկ գիշեր, կամ այս առավոտ (այդ ժամերին արդեն, Բաղամյանն այդ լավ գիտեր, գնացքների ժամանում էին Թիֆլիս):

Նորից նստեց նստարանի վրա և, բոլորովին ուշադրություն չդարձնելով, թե ինչ է կատարվում շուրջը, անձնատուր եղավ մի ծանր մտատանջության: Արդյոք ե՞րբ է եկել Մանթրոսյանը գիշե՞րը, թե՞ այս առավոտ: Արդյոք ի՞նչ կլինի պատահած, եթե եկած լինի գիշերը, այսինքն այն ժամանակ, երբ Մանեն իր մոտ էր: Արդյոք ինչո՞վ կլինի բացատրած կնոջ տարածած բացակայությունը տնից և վերադարձը կեսգիշերին: Իհարկե, հարցրած կլինի, թե որտեղ էր, և արդյոք ի՞նչ կլինի պատասխանած Մանեն... Այս և այդպիսի բազմաթիվ հարցեր մեկը մյուսի հետևից փոթորկի պես անցնում էին նրա գլխով, և նա չէր կարողանում կանգ առնել որևէ մեկի վրա, սառնորեն մտածել, դատել և հավանական պատասխանը գտնել: Բայց միևնույն էր. ամեն մի պատասխան դարձյալ կասկածելի պիտի լիներ նրա համար և չպիտի կարողանար հանգստացնել նրան, մինչև որ չիմանար, թե երբ էր եկել Մանթրոսյանը. գիշե՞րը, թե այս առավոտ: Այս էր գլխավոր հարցը, որ սաստիկ մտատանջում էր Բաղամյանին, և այն միտքը, թե Մանթրոսյանը կարող է եկած լինել գիշերը և ինացած լինել ամեն բան, սառն քրտինք էր դուրս կորզում նրա ճակատից: Իր համար չէր, որ վախենում էր նա, այլ Մանեի համար, որովհետև գիտեր, թե ո՞ր աստիճան անկեղծ էր իր պաշտած այդ կինը և որքա՛ն անընդունակ սուտ խոսելու, իր ուր եղածը ծածկելու, իսկ ամուսնու նախանձն ինչե՛ր ասես չի կարող անել...

Հանկարծ մի անմիտ բուռն ցանկություն տիրեց Բաղամյանին. գնալ ուղղակի Մանթրոսյանի մոտ, խոստովանել նրան ամեն բան, ասել, որ Մանեն անմեղ է, առաքինի, հավատարիմ, մաքուր. ինչ որ պահանջելու է նրանից, թող պահանջի իրենից, ինչ որ անելու է նրան, թող անի իրեն. ինքն ամեն, ամեն բանի պատրաստ է, նույնիսկ իր կյանքն իր ձեռքով զոհաբերելու, միայն թե չվշտացնի

նրան, չվիրավորի նրան, ձեռք չտա նրան... Իսկ եթե, այնուամենայնիվ, ձեռք կտա, կհամարձակվի ձեռք տալ... օ՛հ, այն ժամանակ... Բաղամյանի շղերը սաստիկ լարվեցին, և նա վեր կացավ ակամա: «Կսպանեն... աստված է վկա, կսպանեն», մտածեց նա և այդ բռնակն լիովին զգում էր, որ ուրիշ կերպ վարվել չէր կարող այն մարդու հետ, որը պատահական տերն էր իր պաշտած կնոջ, ա՛յն կնոջ, որի մի կաթիլ արցունքը չէր փոխիլ ամբողջ աշխարհի հետ...

Բայց ամենից առաջ պետք էր իմանալ, թե երբ էր եկել Սանթրոսյանը: Ինչպե՞ս իմանար, ումի՞ց իմանար: Նրա միտն ընկավ Հեղինեն, որը թերևս այդ օրը տեսած լիներ ընկերուհուն, հետևաբար կիմանար, թե երբ է եկել նրա ամուսինը: Բաղամյանն է՛լ երկար չմտածեց այդ մասին և անմիջապես դիմեց դեպի Հեղինեի տուն:

15

Հեղինն տանը չէր: Ծառան Բաղամյանին հրավիրեց սեղանատուն: Այստեղ Բաղամյանը, բացի Հեղինեի խուլուհամր քրոջից՝ Սալոմեից, տեսավ և Նասիբյանին: Սալոմեն նստած էր հեշտաեռի առաջ և գուլպա էր գործում մատների գարմանալի արագ շարժումներով: Մայր մտնող արևի կարմրավուն ճաճանչները բոցավառվում էին բաց լուսամտի ապակիների մեջ և այդտեղից անդրադառնում ոսկու պես պլպլացող փոքրիկ մաքուր հեշտաեռի ուռուցիկ փորի մեջ: Սեղանի հակառակ ծայրին դրված էին մի հոգու ճաշի դեռևս ձեռք չտված պարագաներ: Նասիբյանն արագ քայլերով անցուդարձ էր անում սենյակի երկարությանը, անդադար կրծելով փոքրիկ բեղը շրթունքի մերթ ձախ, մերթ աջ կողմը: Չսպած հուզումից նրա խորշումած պստիկ դենքի վրա մկանունքները ցնցվում էին ջղաձգաբար, և խոշոր աչքերը փայլում ինչ-որ չարագուշակ կրակով: Ամեն բանից երևում էր, որ անհամբեր սպասողական դրության մեջ էր: Սալոմեն շուտ-շուտ վախեցած հայացքներ էր ձգում նրա վրա և սաստիկ անհանգիստ էր երևում: Բաղամյանի գալուստը խիստ ուրախացրեց նրան: Նա վեր թռավ տեղից և Բաղամյանին տարավ նստեցրեք իր մոտ:

Օրիորդը ո՞րտեղ է, շո՞ւտ կգա, հարցրեք Բաղամյանը բարձրաձայն, մոռանալով, որ ինչքան էլ բարձր խոսի միևնույն է, Սալոմեն չի լսի:

Սալոմեն նրա առաջը քաշեք մի կտոր թուղթ ու մատիտ, որ մշտապատրաստ պահում էր իր մոտ:

Բաղամյանը գրեց իր հարցմունքը:

Սալոմեն կարդաց, թուղթը շուտ տվեց և մատով ցույց տվեց իր պատասխանը, որ գրել էր արդեն Նասիբյանի գրած նույն հարցմունքի տակ. «Չգիտեմ: Այսօր շատ ուշացավ»:

Երբ Բաղամյանը կարդաց այդ պատասխանը, Սալոմեն մտահոգ հայացքով ծածուկ նրա ուշադրությունը հրավիրեց Նասիբյանի վրա և գրեց հետևյալը. «Լավ է, որ եկա՛ք: Ես սաստիկ վախենում եմ այդ պարոնից: Մեկ հարցրեք՝ ի՞նչ է ուզում, ինչո՞ւ հանգիստ չի տալիս քրոջս»: Երբ Բաղամյանն այդ էլ կարդաց, Սալոմեն վերցրեց թուղթը, ճմռեց և գրպանը կոխեց, երևի վախենալով, թե միգուցե Նասիբյանը կարդա:

Բաղամյանը նայեց Նասիբյանին: Նասիբյանը շարունակում էր ջղային արագ քայլերով անցողարձ անել սենյակում, և ամեն մի անցողարձի ժամանակ վայրկենաբար հանգչում և նորից վառվում էին հեշտաեռի փոքի մեջ լուսամուտի ապակիներից անդրադարձող արևի ճաճանչները:

Նասիբյան, ի՞նչ է պատահել, հարցրեց Բաղամյանը զարմացած, նոր նկատելով, որ նա չափազանց հուզված է:

Ինչ որ պատահել է կտեսնես, արտասանեց Նասիբյանն ատամների միջից, քայլելիս մի պապիրոս հանեց, վառեց և լուցկին շարտեց բաց լուսամուտից դուրս:

«Էլի հին պատմությունը», մտածեց Բաղամյանը, որին շատ լավ հայտնի էին Նասիբյանի և Հեղինեի տարօրինակ հարաբերությունները: Նա այլևս չփորձեց որևէ բան իմանալու Նասիբյանից: Այդ միջոցին նրան ոչինչ չէր հետաքրքրում, նրան զբաղեցնում էր միայն այն տաժանելի միտքը, թե ե՞րբ էր եկել Սանթրոսյանը, և Հեղինեն կգիտենա՞ր արդյոք այդ:

Վերջապես եկավ Հեղինեն: Նա մտավ իրեն հատուկ աղմկալի քայլերով, մանկաբարձական գործիքների անբաժան պայուսակը ձեռքին, շոգից և շտապ քայլելուց կարմրատակած ու քրտնած:

Նրան տեսնելուն պես Նասիբյանը կանգ առավ և դադարեց բեղը կրծելուց:

Հեղինեն ամեննին ուշադրություն չդարձրեց նրան կամ ցույց տվեց, թե ուշադրություն չի դարձնում, անցավ ուղղակի նրա քթի տակով, մի բարև շարտեց Բադամյանին, պայուսակն ու փեղույրը դրեց լուսամտի տախտակի վրա և գնաց նստեց սեղանի մոտ:

Օ՛հ, մեռա, ասաց նա, հոգնած ետ ընկավ աթոռի մեջքին, պենսնեն վերցրեց քթից և սկսեց թաշկինակով հով անել երեսին: Հետո, հանկարծ տեսնելով ճաշի պարագաները, դարձավ քրոշր. Այս ի՞նչ է: Ես ճաշել եմ: Հավաքել տուր այս բաները:

Սալոմեն հասկացավ նրան: Երկու քույրերն առհասարակ այնքան վարժվել էին, որ հասկանում և հասկացնում էին իրար ամեն բան առանց որևէ դժվարության. իսկ դժվար դեպքերում, երբ գրելը սրտամաշ մի բան էր, մանավանդ Հեղինեի համար, հասկացնում էին իրար մատներով, որոնց ամեն մի շարժումն առանձին տառի նշանակություն ուներ նրանց համար, իսկ այդ պայմանական տառերից նրանք ամբողջ բառեր և նախադասություններ էին կազմում: Բայց Սալոմեն Հեղինեի ասածը հասկանում էր մեծ մասամբ նրա շրթունքների շարժումներից, այնպես որ Հեղինեն շատ անգամ իր ասելիքն ասում էր առանց որևէ ձայն հանելու, այլ միայն շարժում էր շրթունքները որոշակի: Առհասարակ կանանց և երեխաների ասածը Սալոմեն ավելի լավ էր հասկանում, քան տղամարդկանց ասածը, որոնց բեղերը խանգարում էին նրան նրանց շրթունքների շարժումը որոշակի նկատելու:

Սալոմեն վեր կացավ, գուլպան դրեց աթոռի վրա և սկսեց իր ձեռքով հավաքել ճաշի պարագաները:

Անտանելի պաշտոն է մեր այս պաշտոնը, ասաց Հեղինեն, դառնալով Բադամյանին: Մի բոպե հանգստություն չունինք: Մի տնից քարշ են տալիս

մյուսը: Էլի վնաս չունի, եթե ցերեկն է պատահում այդ. բայց որ կեսգիշերին են գալիս, երբ անկողնումդ քաղցր քնած ես լինում, դե կարող եք, էլի՛ երևակայել... Արի տես, որ մեր այս օրհնված կանայք էլ մեծ մասամբ գիշերներն են ցավում: Առհասարակ ես նկատել եմ, որ մարդկային արարածները աշխարհ են գալիս և աշխարհից հեռանում մեծ մասամբ գիշերները... Բայց ի՞նչ է պատահել ձեզ, հիվա՞նդ եք, հարցրեց նա պենսնեն դնելով և դիտելով Բաղամյանի գունատ դեմքը:

Հա, մի քիչ մրսել եմ:

Եվ ի՞նչ. եկել եք որ բժշկե՞մ, հարցրեց Հեղինեն ծիծաղելով և հանկարծ վրա բերեց, Հա՛, կարող եմ շնորհավորել ձեզ, Սանթրոսյանն եկել է:

Դուք ո՞րտեղից գիտեք այդ, հարցրեց Բաղամյանն ուրախացած, որ Հեղինեն ինքն սկսեց խոսել իրեն այնքան մտատանջող հարցի մասին:

Այս առավոտ տեսա նրան, այն ժամանակ, երբ կառքով տուն էր գնում կայարանից: Վահանն էլ հետն էր:

Բաղամյանը սաստիկ թեթևացած շունչ քաշեց: Հարցը լուծված էր. Սանթրոսյանն եկել էր առավոտյան: Ուրեմն Մանեն... «Ա՛խ, որքա՛ն սիրում եմ, որքա՛ն սիրում...», մտածեց Բաղամյանը տանջող անձկությամբ:

Հեղինեն նայեց նրան խորամանկ ժպիտով:

Եկեք մի բան ասեմ, Բաղամյան, չնեղանաք:

Ի՞նչ:

Դուք վախենում եք:

Ումի՞ց:

Ես ի՞նչ գիտեմ, բացականչեց Հեղինեն և այս անգամ ծիծաղեց նույնիսկ վիրավորական կերպով:

Չնայելով իր ինքնագսպումին, Բաղամյանն, այնուամենայնիվ, շփոթվեց և ականա հարց տվեց ինքն իրեն՝ հիրավի արդյոք Մանեի համա՞ր էր իր մտահոգությունը, թե՞ իր անձի համար ևս...

Ես դեռ չտեսա մի մարդ, շարունակեց Հեղինեն, որ սիրելիս լինի ուրիշի կնոջը և սարսափելիս չլինի նրա ամուսնուց... Խնդրեմ, խնդրեմ, մի փորձեք հակաճառել. ես գիտեմ, ինչ որ ասում եմ... Բայց զարմանալի երևույթ. այդպիսի բան կանանց մեջ չի նկատվում, կինն ամուսնացած տղամարդուն սիրած ժամանակ իսկի բանի տեղ չի դնում նրա կնոջը: Ինչո՞վ կբացատրեք այս:

Որովհետև այդպիսի կանայք սովորաբար պոռնկական բնավորություն են ունենում, լավեց նրա հետևից:

Հեղինեն, որ կարծես բոլորովին մոռացել էր Նասիբյանի ներկայությունը, ուսի վրայից նայեց նրան և ոչինչ չասաց:

Ճաշի պարագաները հավաքելուց հետո, Սալոմենն նստեց իր առաջվա տեղը, հեշտանոյի մոտ: Նա դարձավ քրոջը և ինչ-որ անախորժ ձայներ արձակեց:

Հեղինեն հասկացավ նրան և պատասխանեց վանկ-վանկ, աշխատելով որոշ արտահայտություն տալ շրթունքների շարժմանը.

Ու-շա-ցա, ո-րով-հե-տև ճա-նա-պար-հին բըռ-նե-ցին տա-րան ու-րիշ ծը-նընդ-կա-նի մոտ:

Մո՛ւտ ես ասում, հանկարծ աղաղակեց Նասիբյանը և կանգ առավ դողալով:

Հեղինեն աթոռի վրա դարձավ դեպի նա:

Պարոն, ես քեզ խորհուրդ եմ տալիս խելոք կաց, ասաց նա սպառնալից հանգստությամբ: Այսքան ժամանակ համբերեցի, բայց էլ մտադիր չեմ համբերելու. մեկ էլ տեսար ծառային կանչեցի և վզակոթիդ տալով փողոց շարտել տվի:

Նասիբյանը փրփրաց:

Ի՞նչ... ի՞նչ... դեռ խոսում է՞լ ես... դեռ սպառնում է՞լ ես, \$22ացրեց նա ատամները սեղմած, ձեռքերը բռունցք կազմած և հետզհետե մոտենալով Հեղինեին սպառնագին:

Հեղինեն վեր թռավ տեղից և վերցրեց թեյի դատարկ բաժակներից մեկը:

Չմոտենաս, թե չէ՝ տեսնո՞ւմ ես այս բաժակը... ճակատիդ վրա կփշրեմ:

Բաղամյանին այստեղ ևս վիճակված էր նույն դերը կատարել, ինչ որ թատրոնի պարտեզում Վահանի և Նասիբյանի միջև պատահած ընդհարման ժամանակ: Նա վեր կացավ, գրկեց նասիբյանի պստիկ մարմինը և հեռացրեց:

Բայց Նասիբյանն այդ բանից ավելի փրփրեց:

Թո՛ղ, մի՛ բռնիր, աղաղակեց նա, անգուսպ կատաղությամբ խփելով Բաղամյանի կրծքին:

Բաղամյանը թողեց նրան, բայց ձեռքերով կապեց նրա ճանապարհը:

Այն ժամանակ Բաղամյանի ուսի վրայից դառնալով դեպի Հեղինեն, Նասիբյանը շարունակեց աղաղակել.

Դու սո՛ւտ ես ասում, քեզ ո՛չ մի նոր ծննդկանի մոտ չեն տարել, այլ դու եղել ես այն պարոնի մոտ և նրա մոտ էլ ճաշել... Կարծում ես, ես այդ չգիտե՞մ... Ես ամեն բան գիտեմ, և ինձ չես կարող խաբել... Լսո՞ւմ ես, չես կարող...

Խեղճ իմ գլուխ: Հապա ի՞նչ անեմ, որ չխաբեմ, ոտներս դողում են քեզնից, ասաց Հեղինեն ծիծաղելով:

Ծաղրում էլ ես, հա՞... Ծիծաղում էլ ես, հա՞... Ես քեզ... կնորթեմ, ճշաց Նասիբյանը:

Թե աստվա՛ծդ կսիրես, ասաց Հեղինեն ավելի բարձրաձայն ծիծաղելով: Ա՛յ քոսոտ, հավ որ մորթես, այն էլ մեծ քաջություն կլինի քո կողմից... Բաղամյան, ի՞նչ եք բռնել: Թողեք, ի սեր աստծո, կկարծի թե իսկապես մի բան է, որ ձեռները

բռնում են:

Բաղամյանն ազատ թողեց Նասիբյանին: «Փո՛ւ, ի՛նչ զգվելի է...», մտածեց նա:

Նասիբյանը կատվի պես հավաքեց իրեն, ըստ երևույթին պատրաստվելով հանկարծ ոստնել դեպի Հեղինեն:

Հեղինեն նորից վերցրեց թեյի դատարկ բաժակը:

Համարձակվիր մոտենալ, համարձակվիր, սպառնաց նա հաստատուն ձայնով:

Խուլ ու համր Սալոմեն, որ մինչև այժմ սարսափահար նայում էր մերթ Նասիբյանին, մերթ քրոջը, առաջ նետվեց Նասիբյանի ճանապարհը փակելու համար, բայց քույրն իսկույն բռնեց նրա թևից, նստեցրեց և, նորից դառնալով Նասիբյանին, կանչեց նույն հաստատուն ձայնով:

Արի... քաջ ես, մոտեցիր:

Հեղինեի մարտակոչն այն աստիճան ազդու էր, որ Նասիբյանը տեղից շարժվել չկարողացավ: Նա ուզում էր խոսել, աղաղակել առաջվա պես, նույնիսկ ջարդել, փշրել, բայց այն գիտակցությունը, որ ինքը ոչինչ չի կարող անել, կապում էր նրա ձեռքն ու ոտքը և խեղդում նրան: Կարճ ժամանակ երկու ախոյան կանգնած էին իրար դեմ առ դեմ, երկուսն էլ լուռ, բայց մեկն անգոր կատաղությունից ինքն իրեն ուտելով, մյուսը հանգիստ և անսասան, բայց խիստ վճռական-սպառնական դիրք բռնած:

Ես հիմա ոչի՛նչ չեմ անիլ... ոչինչ չեմ կարող անել, դժբախտաբար, ասաց, վերջապես, Նասիբյանը ծանր շնչելով:

Թե աստվածդ կսիրես, ծաղրեց Հեղինեն:

Բայց ուրիշ անգամ... կտեսնես...

Եթե դու կհամարձակվես դարձյալ ոտ դնել այստեղ, ոտդ կփշրեն:

Շա՛տ բարի, շա՛տ բարի, շա՛տ բարի, արտասանեց Նասիբյանն ատամների միջից, գլխարկը թոցրեց աթոռի վրայից և արագ քայլերով դիմեց դեպի Հեղինեն: Բայց այժմ գիտե՞ս ինչ կասենք: Ես կասեմ, որ դու... ծախս՛ւ արարած ես:

Եվ նախքան նա դուրս կգնար, ինչ-որ մի բան ուժգնորեն տրաքեց նրա ականջի մոտ, և ինչ-որ սուր-սուր բաներ մանրիկ սառույցների պես դիպան նրա երեսին: Դա թեյի բաժակն էր, որ Հեղինեն ձեռքի կատաղի թափով շարտեց նրա հետևից: Բաժակը թռավ սեղանի մոտ նստած Բաղամյանի գլխով, շեշտակի անցավ Նասիբյանի ականջի մոտով և, դիպչելով դռանը, տրաքեց ու փշուր-փշուր ցանուցիր եղավ հատակի վրա:

Նասիբյանը չքացավ սենյակից:

Տեսարանն այնքան տգեղ էր, որ Բաղամյանն ականա դարձրեց երեսը, որպեսզի չնայի Հեղինեին: Նա իր մեջ վիրավորված էր տեսնում այն նուրբ զգացումը, որ տաժում էր առհասարակ դեպի կին-արարածը, իսկ այդ թուլեին իր առաջ տեսնում էր ոչ թե մի կին, մի քնքուշ արարած, որի բոլոր գրավչությունն իր քնքշության մեջն էր, այլ մի կոպիտ տղամարդ, որը հարկավոր դեպքում պատրաստ է դիմելու բռունցքի:

Իսկ խեղճ Սալոմեն, մեռելի պես գունատված, նայում էր քրոջ դեմքին սարսափահար և, առանց այն էլ լեզու չունենալով, բոլորովին գրկվել էր ձայն հանելու ընդունակությունից:

Հեղինեն կանգնած էր սեղանի մոտ և, գունատ, ամբողջ մարմնով դողում էր կատաղությունից: Բաժակը շարտելիս պենսնեն ընկել էր նրա քթից և դայթանի վրա կախ ընկել նրա կրծքին:

Ա՛խ, թե մի կդիպչեր... ա՛խ, թե մի կդիպչեր, ասում էր նա գոհացում չտեսած վրիժառության անգործությամբ: Գժվում եմ, գժվում, որ մտաժում եմ, թե ինչպես նա համարձակվում է այդպիսի իրավունքներ բանեցնել ինձ վրա, գոռալ, հոխորտալ, այդպիսի անամոթ խոսքեր ասել երեսիս... Ինչպե՛ս է համարձակվում... Այսպիսի բան տեսնված կա՞ աշխարհիս երեսին... Երեկվա քնձոռտ, քոստ շոնը, որի առաջ խղճահարությունից մի քիչ հացի փշրանք եմ

նետել, այսօր տեր ու տիրական է դառել գլխիս, հաշիվներ է պահանջում ինձնից, վիրավորում է ինձ ամենալիքը կերպով... Եվ այս բանն ես ստիպված եմ տանել ամեն օր, շարունակ... Սա ի՞նչ դրություն է, սա ի՞նչ դրություն է...

Հեղինեն ոտով դեն հրեց աթոռը, պենսնեն քթին դրեց և խիստ հուզված սկսեց անցուդարձ անել սենյակում:

Ո՛չ, բավական է, աղաղակեց նա, այլևս չեմ կարող դիմանալ: Մինչև այժմ ես միայն սպառնում էի, բայց չէի կատարում սպառնալիքս, իսկ այժմ... Ես կգնամ ուստիկանատուն և ապահովություն կպահանջեմ... Այսպես չի կարելի... Մարդ հանգստություն չունենա մինչև անգամ իր սեփական տանը... Սա ի՞նչ դրություն է... Գոնե մի խոսքով, մի ամենահասարակ խոսքով կապված լինիմ նրա հետ, էլի կասեմ՝ քարն իմ գլուխը, իրավունք ունի, բայց, ախր ես ո՞վ, նա ո՞վ, ի՞նչ կապ կա մեր մեջ... Մի խան, մի փաշա, մի սուլթան այն իրավունքները չի բանեցնիլ իր հարճի վրա, ինչ իրավունքներ որ նա է բանեցնում ինձ վրա... Սա գժվելու բան չէ՞...

Հատակի վրա ցրիվ եկած բաժակի փշուրներն ընկնում էին նրա ոտների տակ և տրխկալով ավելի ևս փշրվում. այդպիսի դեպքերում նա կանգ էր առնում, ոտով շպրտում էր փշուրները պատի կողմը և նորից շարունակում իր ջղային քայլվածքը:

Հանկարծ նա կանգ առավ Բաղամյանի առաջ, որը, բոլորովին անտարբեր ու անզգա, նայում էր լուսամուտի ապակիներին, որոնց մեջ հետզհետե հանգչում էին արևի ճաճանչները:

Վիպասան մարդ եք, ահա՛ ձեզ մի տիպ, հայոց ազգի ազատամիտի մի տիպ: Անաչառ եղեք, դուրս բերեք այդ տիպը: Ինչո՞ւ չեք դուրս բերում: Երևի կասեք, որ դա տիպ չէ, որ դա պարողիա է: Բայց ո՞ր ազատամիտը մեզանում պարողիա չէ, ասացեք խնդրեմ, ո՞ր ազատամիտը...

Բաղամյանն արմունկները դրեց սեղանի վրա, աչքերը փակեց և ճակատն ու քունքերը սեղմեց մատների մեջ: Նա սիրտ չունեի խոսելու, հազիվ թե լսում էլ էր Հեղինեի ասածները. զգում էր միայն, որ նրա ծկլթոցները սաստիկ գրգռում են իր

ջղերը: Այժմ նա բոլորովին հիվանդ էր գգում իրեն, գլուխը սաստիկ ցավում էր. ճակատը մերթ սառում էր, մերթ վառվում. բերանի մեջ անհասնություն էր գգում, կարծես դառն բան լինելը կերած, մեջքը և սրունքները կոտրատվում էին առավոտվանից ավելի սաստիկ. անհուն փափագ էր գգում պատկելու և պինդ, սաստիկ պինդ ծալելու ծնկները:

Դուք լռում եք, հա՞, շարունակեց Հեղինեն: Լռո՞ւմ եք, որովհետև հաշիվներիդ չի գալիս, որ խոսեք, չէ՞: Դուք ստիպված եք շտեմանելուն տալ այս գագրելի տիպը, որովհետև ձեր կուսակցությանն է պատկանում, չէ՞... Բայց իմացե՛ք, այսուհետև ես թքել եմ ձեր բոլոր կուսակցությունների վրա, որովհետև ձեր այդ կուսակցությունների անունը կա միայն, իսկ ամանունը... ցեխ կա միայն: Ես այժմ հասկանում եմ Վահանին, նա բոլորովին իրավունք ուներ արհամարհելու և ծաղրելու ձեզ բոլորիդ էլ, որովհետև ի՞նչ եք դուք, ֆրագյորներ և կապիկներ: Ձեզ որ փետրահան անենք, տակներիցդ մի-մի մղդսի դուրս կգա: Բայց ափսոս չէ՞ մղդսին, նա գոնե համբերատար է. իսկ ձեր հոգու խորքում մի-մի սուլթան կա նստած: Դուք ազատամիտ, մինչև անգամ չափազանց ազատամիտ եք, երբ գործը չի վերաբերում ձեր անձնականին, բայց հենց որ բանը գալիս է ձեր կաշուն, դուք ամենաթունդ խավարամիտից էլ խավարամիտ և, որ ամենագարշելին է, պարզապես բռնակալ եք դառնում: Ձեր այս անտանելի օդում խեղդվել կարելի է...

Բաղամյանը վեր կացավ:

Ներեցեք, ես գնում եմ:

Հեղինեն հանկարծ լռեց և զարմացած նայեց նրան:

Գնո՞ւմ եք:

Այո: Վատ եմ գգում ինձ:

Թե՞ նեղացաք իմ խոսքերից:

Չէ: Ձեր խոսքերը, համենայն դեպս, ավելորդ էին, և դուք էլ իզուր եք այդքան տաքանում, մի՞թե չեք տեսնում, որ նա շատ էլ նորմալ վիճակի մեջ չէ...

Որ այդպես է, թող գնա գժատուն, ինչու է ինձ մոտ գալիս:

Վերջիվերջո կգնա, ապահով եղեք: